

An abstract graphic consisting of several overlapping, elongated, olive-green bars of varying lengths and orientations, creating a sense of movement and depth. The bars are set against a plain white background.

Sidas handlingsprogram för hållbar utveckling

Januari 1996

Avdelningen för naturresurser
och miljö

FÖRORD

Miljöaspekterna är en integrerad del av utvecklingen och därmed av utvecklingsbiståndet. Utan miljötänkande och miljöhänsyn bidrar biståndet inte till en hållbar utveckling.

Sverige har åtagit sig att verka för en hållbar utveckling och uppföljningen av UNCED pågår inom många områden. Mycket har hänt inom biståndet när det gäller hanteringen av miljöfrågorna sedan det 5:e biståndsmålet antogs av riksdagen 1988. Åtskilligt återstår dock att göra - det är fortfarande alltför vanligt att miljöfrågorna betraktas som en sektor för sig eller att miljöhänsyn förs in som ytterligare en pålaga i raden av krav. Det synsätt som etablerades i och med UNCED, att miljöaspekterna måste hanteras som en integrerad del av den hållbara utvecklingen, behöver ytterligare befästas och omsättas i praktisk handling inom biståndet.

Sidas Handlingsprogram för en hållbar utveckling är Sidas steg på vägen mot ett bistånd för en miljömässigt hållbar utveckling. Det är ett av fyra verksövergripande program som kommer att sätta sin prägel på biståndsverksamheten inom hela Sida. Det utgör samtidigt underlag för en rapport till regeringen om vad Sida avser att göra härnäst för att följa upp resultaten från UNCED.

Handlingsprogrammet har skrivits så kortfattat och konkret som möjligt. Bakgrundsdiskussioner återfinns bl.a. i olika Sida-dokument. Programmet har tillkommit under tidspress och vid en tidpunkt då den nya biståndsmyndigheten finner sina arbetsformer. Programmet kommer att revideras.

Ett utvecklingsbistånd, som är genomtänkt och väl inriktat från miljösynpunkt, är en del av lösningen på de miljöproblem - och därmed utvecklingsproblem - världen står inför.

Bo Göransson

INNEHÅLLsid.**Förord**

1

I. Policy

1. Mål och utgångspunkter

3

2. Synsätt

3

3. Principer

5

4. Arbetsmetoder

4

5. Prioriteringar

6

II. Handlingsprogram

1. Prioriterade ämnesområden och metoder

8

2. Integrering av miljöaspekter

17

- Metodutveckling

- Sektors-/ämnesvis programutveckling

- Samspel med andra övergripande frågor

3. Samverkan med andra aktörer

31

4. Extern information

33

5. Organisatorisk utveckling

34

6. Intern kunskapsutveckling

36

Förkortningar

38

I. POLICY

1. MÅL OCH UTGÅNGSPUNKTER

Det femte biståndsmålet, fastställt av riksdagen 1988, anger att det svenska biståndet skall bidra till en framsynt hushållning med naturresurserna och en omsorg om miljön.

Miljö- och utvecklingsfrågorna skall kopplas till varandra inom ramen för svenskt bistånd i enlighet med de åtaganden som följer på Sveriges anslutning till *Riodeklarationen*, *Agenda 21* och *internationella miljökonventioner*.

Sverige har åtagit sig att verka för en hållbar utveckling. Uppföljningen av FNs konferens om miljö och utveckling (UNCED) pågår inom många områden och biståndet utvecklar allt mer sitt tänkande. Utredningen "*Hållbart Bistånd - det svenska biståndet efter UNCED*" (Ds 1994:132) tillsattes av regeringen våren 1994. Rapporten från utredningsgruppen överlämnades till regeringen i november 1994 och har remissbehandlats under våren 1995.

Sidas *Handlingsprogram för hållbar utveckling* anger vad Sida avser att göra för att omsätta utredningen *Hållbart Bistånd* i praktiken.

Några politiska och administrativa utgångspunkter för handlingsprogrammet redovisas i *bilaga 1*.

2. SYNSÄTT

En grundläggande utgångspunkt - men också svårighet - är att hållbar utveckling inte är ett entydigt begrepp. Tillväxt i snäv bemärkelse som mått på utveckling är en föråldrad och otillräcklig definition. Vi kan inte heller tala om utveckling - än mindre tillväxt - först och miljö sedan. Vi måste definiera och precisera utvecklingens innehåll och se *utveckling och miljöhänsyn som två sidor av samma mynt*. I-ländernas utveckling kan inte heller tjäna som rättesnöre - vi har inte hittat fram till den miljömässigt hållbara utvecklingen. Med hållbar menar vi långsiktigt, uthålligt bärkraftig. Det är också uppenbart att bl.a. de lokala miljöförutsättningarna spelar en avgörande roll - vi kan inte tala om *en* form för hållbar utveckling.

Handlingsprogrammet fokuserar på ett *bistånd för en hållbar utveckling från miljösynpunkt*, men utgår från den breda definition av utveckling, som återfinns i utredningen "Hållbart Bistånd", med en intim koppling mellan ekologiska/miljömässiga och ekonomiska, sociala, kulturella och politiska aspekter. Dessa samband kommer också till uttryck i Sidas verksamhet - indirekt kan Sidas insatser på t.ex. de nämnda områdena också sägas vara insatser på miljöområdet, men detta handlingsprogram kan av naturliga skäl inte redovisa allt detta.

Varje land har en skyldighet att ytterst ta ansvar för sin miljö och sina naturresurser och att aktivt arbeta för en miljömässigt hållbar utveckling. Svenskt bistånd kan i sig inte skapa en hållbar utveckling i mottagarländerna. En viktig utgångspunkt för biståndsarbetet är därför att *mottagarländernas egen kapacitet* att analysera och hantera sina miljöproblem skall stärkas och utvecklas. Mottagarländernas behov är grunden för biståndet.

Sverige svarar för en del av det globala resursutnyttjandet. Hur vi nationellt förfar med naturresurserna och miljön - våra konsumtions- och produktionsmönster - har en betydelse både för vår trovärdighet när utvecklingsfrågor skall diskuteras i internationella sammanhang och för miljösituationen inte bara i Sverige utan också i andra länder.

3. PRINCIPER

Biståndet genom Sida för en hållbar utveckling skall:

- Hjälpa mottagarländerna att identifiera och genomföra verksamhet som skyddar och bevarar ländernas naturresurser och miljö;
- Betona och stödja det långsiktigt hållbara;
- Följa principen att det är bättre att förebygga än att bota;
- Möjliggöra för mottagarländerna att ha ett längre planeringsperspektiv.

Detta får följande konsekvenser:

- Miljöaspekterna måste tas med såväl i Sidas övergripande utvecklingsanalys som i analysen av länder, sektorer och projekt;
- Sida skall avstå från att bidra till insatser som försvårar en hållbar utveckling;
- Detta kräver att miljötänkande och miljöaspekter integreras i arbetet inom alla Sidas avdelningar.

4. ARBETSMETODER

I *landstrategierna* för Sveriges samarbetsländer läggs inriktningen av utvecklingssamarbetet för de närmaste åren fast. En utgångspunkt för landstrategiarbetet skall vara att pröva om det svenska biståndet till landet ifråga skall ha som mål att bidra till en hållbar utveckling från miljösynpunkt. En analys av miljöaspekterna skall alltid ges en central plats i arbetet med att ta fram en landstrategi. Miljöanalysen skall vara fokuserad på det svenska biståndet till landet ifråga och ta upp *dels* miljöaspekter på det tänkta svenska biståndet som helhet, *dels* föreslå vilka miljökomponenter som skall läggas till biståndsinsatser med annan huvudinriktning, *dels* föreslå vilka särskilda biståndsinsatser på miljöområdet som bör prioriteras.

Miljöaspekter skall utgöra naturliga delar av landrampsinsatser med annan primär inriktning än miljöåtgärder. Fler direkta miljöinsatser än tidigare skall också göras *inom ramen för landramarna*.

Det *särskilda miljöanslaget* skall användas för metodutvecklings-, försöks- och pilotinsatser och för strategiskt viktiga miljöinsatser för vilka landrampsmedel inte kan användas, fr.a. i ett inledningsskede.

Miljöeffekter av utvecklingsprogram och -projekt skall utredas innan en insats beslutas. Miljökonsekvensbedömningar skall göras för alla insatser enligt de riktlinjer som fastställts. En sådan granskning kan ge vid handen att miljöeffekter inte är relevanta för den aktuella insatsen. Insatser som påbörjats utan miljökonsekvensbedömning skall miljögranskas vid första lämpliga tillfälle om en förlängning förutses. Pågående insatser som inte håller måttet från miljösynpunkt skall fasas ut så snart som möjligt. Metodik för strategiska miljökonsekvensbedömningar kommer att utvecklas i samverkan med andra givare och biståndsorgan.

Miljöekonomisk analys skall användas i största möjliga utsträckning.

Sida skall medverka i det *multilaterala arbetet* på miljö- och utvecklingsområdet i nära samverkan med UD, miljödepartementet, naturvårdsverket och andra aktörer. Några av de mest angelägna områdena där en sådan samverkan behövs är uppföljningen efter UNCED (CSD) och av de internationella konventionerna på miljöområdet.

Ansvar för miljöaspekterna på biståndet är i princip decentraliserat: Samtliga chefer och handläggare ansvarar för miljöaspekterna inom ramen för sitt ansvarsområde och för att erforderlig kompetens finns på respektive avdelning. Den centrala miljöpolicyenheten skall stå till förfogande för råd och synpunkter och svara för verksövergripande policy- och metodutveckling.

Sekretariatet för *utvärdering och internrevision* skall systematiskt bedöma i vilken utsträckning miljöaspekter och miljöriktlinjer beaktas internt och i biståndet.

5. PRIORITERINGAR

I avsnitt II anges vissa pågående och planerade miljörelaterade program/aktiviteter. Nedan anges de ämnesområden och metoder som särskilt skall betonas och utvecklas under de närmaste åren.

▫ Under de kommande åren skall följande *ämnesområden* särskilt prioriteras.

a. Vattenresurser

Vatten är en ändlig, sårbar och icke utbytbar resurs, vars nyttjande i flertalet u-länder sker på ett okontrollerat och icke hållbart sätt.

Nyttjandet av vatten måste planeras utifrån tillgången och inte som hittills med utgångspunkt enbart från konsumtionen. Brist på vatten kommer att bli ett allvarligt hot mot utvecklingen på många håll. (Se sid. 8.)

b. Hållbart jord- och skogsbruk/markvård

Den framtida livsmedelsförsörjningen utgör en källa till stor oro. Världens befolkning fortsätter att öka. Avkastningen inom jordbruket visar på många håll tecken på att stagnera. Stora markarealer är utsatta för slitage och miljöskador. Hur markresursen hanteras blir avgörande för framtida försörjnings- och överlevnadsmöjligheter för en betydande del av människorna på jorden. (Se sid. 9.)

c. Marin miljö

Den marina miljön hotas av okontrollerat fiske, av föroreningar från sjöfart, städer, industrier och jordbruk och av direkt, fysisk förstörelse. När mangrove, korallrev och sjögräsängar förstörs försvinner grunden för det kustnära fisket. De kustnära marina ekosystemen är produktionsområden för det primära protein som mellan en och två miljarder människor är beroende av för sin individuella utveckling och sin hälsa. (Se sid. 12.)

d. Urbana miljöfrågor

Inflyttningen till städer, inte minst i kustområdena, sker i allt snabbare takt och kommer att fortsätta med oförminskad styrka. Om 20 år beräknas minst hälften av u-ländernas befolkning bo i städer. Den snabba urbaniseringen gör att miljöproblemen växer med allvarliga konsekvenser för människors hälsa. (Se sid. 12.)

e. Miljöanpassad energikonsumtion och -produktion

Den framtida energiförsörjningen framstår som en av mänsklighetens största utmaningar, bl.a. med tanke på miljöeffekterna. Växthuseffekten, förorening av mark och vatten och direkta hälsoeffekter kräver utveckling av hållbara energisystem. (Se sid. 13.)

▫ Följande *metoder* skall särskilt betonas och användas i biståndet under de närmaste åren.

f. Kunskaps-, kapacitets- och institutionsutveckling - stöd till

utveckling av mottagarlandets egen förmåga att hantera miljöproblem samt miljö- och naturresursplanering - skall vara tunga komponenter i det svenska biståndet. (Se sid. 14.)

g. Enskilda organisationer, liksom det civila samhället i allmänhet, spelar en synnerligen viktig roll för att en miljömässigt hållbar utveckling skall komma till stånd. Som ett komplement till de miljöinriktade satsningar som görs på den statliga sidan skall Sida söka ytterligare vägar att stödja strategiskt betydelsefull, icke-statlig verksamhet på miljöområdet. (Se sid. 15.)

II. HANDLINGSPROGRAM¹

Nedan följer en redovisning av åtgärder på en övergripande nivå som dels skall leda till en starkare integrering av miljöaspekterna i det svenska biståndet, dels ytterligare betona de ämnesområden som utvalts att få ytterligare uppmärksamhet i verksamheten. Utöver detta genomför Sida flera hundra insatser med olika grader av miljöanknytning, allt ifrån rena miljöinsatser till mindre miljöåtgärder i insatser med annan huvudsaklig inriktning. Några exempel redovisas för att belysa hur olika karaktären på insatserna kan vara.

I anslutning till utvecklingen av många av områdena nedan kommer erfarenhetsredovisningen att systematiseras och slutsatser dras för det fortsatta arbetet. Det gäller t.ex. vattenresurser, hållbart jordbruk, hållbart skogsbruk, marin miljö, miljöundervisning, urbana miljöfrågor och energibiståndet.

1. PRIORITERADE ÄMNESOMRÅDEN OCH METODER

a. Vattenresurser

Vattenresurser, generellt

Sidas insatser på detta område har fr.a. haft två infallsvinklar: Det hållbara nyttjandet av vattenresurser och stöd till utveckling av enkla sanitetssystem. Grundat på erfarenheterna från dessa och andra insatser skall slutsatser dras om den fortsatta verksamheten. Slutsatserna skall avse hela Sida och omfatta vatten för hushålls-, industri/energi-, miljö- och jordbruksändamål, inbegripa förvaltningsfrågor och forskning och ta upp prissättning och tarifförfrågor. Erfarenheter skall också dras på grundval av insatser inom området vatten och omgivningshygien. De framtida insatserna kommer att vara inriktade på utveckling och förbättring av enkla sanitetssystem (latriner), på billiga lösningar som även fattiga hushåll har råd med och på system som inte använder vatten och som också skall kunna användas i urbana områden.

¹Beteckningarna under "Ansvar" i avsnitten nedan förklaras under rubriken "Förkortningar" på sid. 38.

UNDP/WB har tagit ett initiativ för ett "Global Water Partnership" (GWP) med syftet att globalt lära från positiva erfarenheter och öka uppmärksamheten kring vattenfrågorna för att åstadkomma ett bärkraftigt vattenresursnyttjande. Sida kommer spela en central roll när det gäller initiativets fortsatta utveckling och kommer att etablera ett särskilt sekretariat för samordning av verksamheten. *Tidpunkt:* Insatser 1996 och löpande. Vattenresurspolicyn i utkast maj 1996. Det globala initiativet slutformuleras och beslutas under 1996. Övrigt. *Ansvarig:* NATUR.

<u>Vattenresurser</u>	<i>Exempel 1-6</i>
En kartläggning av föroreningskällor av Managuas dricksvattentäkt har genomförts. Pilotaktiviteter har påbörjats i Etiopien, El Salvador, Guatemala och Mexico när det gäller enkla system för sanitet och omgivningshygien. På det internationella planet kommer Sida att spela en central roll vid uppbyggnaden av Global Water Partnership.	

Vattenresurser i södra Afrika

Sida har berett ett stöd till hållbart nyttjande av vattenresurser i södra Afrika (SADC-länderna) och inlämnat förslag därom till regeringen i december 1995. De föreslagna insatserna koncentreras till två huvudområden; stöd till förvaltning av gemensamma vattenresurser samt till kompetensutveckling. I en andra fas förutses en breddning av stödet till att också omfatta andra former: Krediter, tekniskt samarbete, energi, urbana insatser, undervisning, förvaltning, hälsoinsatser och forskarutbildning. En skrift om vattenresurser i södra Afrika ur ett regionalt perspektiv kommer att framställas. *Tidpunkt:* Beslut om en första fas fattas av regeringen i början av 1996. Fortsatt samråd inom Sida våren 1996. Skriften mars 1996. *Ansvarig:* NATUR.

b. Hållbart jord- och skogsbruk/markvård

Hållbart jordbruk

Det svenska stödet till jordbruket i u-länder har sedan länge i huvudsak koncentrerat sig på småjordbruket. Sida hävdar att produktiviteten måste ökas kraftigt t.ex. genom insatser som nya utsäden och balanserad växtnäringstillförsel parallellt som mer hållbara odlingssystem utvecklas. Det nederbördsberoende jordbruket kommer att vara dominerande även i framtiden, och arbetet måste koncentreras på att utveckla och sprida tekniker för effektivare användning av den nederbörd som faller. I pågående bilaterala projekt och i metodutvecklingsprogrammen för småbrukare i östra och södra Afrika är frågeställningarna gällande hållbart jordbruk, inkl. akvakultur, sedan lång tid på dagordningen. En årlig

uppföljning sker av dessa projekt. Den pågående utredningen om livsmedelssäkerhet kommer att ge värdefulla synpunkter på hur arbetet med hållbart jordbruk skall bedrivas vidare. Stödet till internationell, regional och nationell forskning kommer att fortsatt fokuseras på detta område. Slutsatser beträffande det fortsatta stödet till hållbart jordbruk skall sammanställas. *Tidpunkt: Våren 1996. Ansvarig: NATUR, SAREC.*

Markvård/jordbruk

Exempel 7-11

Sedan slutet av 1970-talet har stöd lämnats till ett nationellt program för markvård i Kenya och sedan 1982 till ett regionalt markvårdsprogram för östra Afrika: Etiopien, Kenya, Tanzania, Uganda och Zambia. Institutionellt stöd har givits till jordbruksministerierna i Tanzania och Uganda för förbättringar av de nationella markvårdsprogrammen. Demonstrationsanläggningar för agroforestrymetoder har etablerats i Kenya. Ett växtskyddsprogram i södra Afrika inriktat på en minskad användning av kemiska bekämpningsmedel och ökad användning av icke-kemiska metoder får Sida-stöd.

Ökenkonventionen

Konventionen kan ses som ett nytt instrument för både utvecklade länder och utvecklingsländer att påverka en del av hoten mot de livsuppehållande försörjningssystemen och för att förbättra livsvillkoren för människor i utsatta områden. Regeringen föreslår nu att Sverige undertecknar konventionen. Intentionerna med konventionen ansluter väl till svenskt bilateralt bistånd inom naturresursområdet.

Sida skall:

- Bidra med underlag inför svenskt agerande vid kommande partskonferenser samt vid behov ingå i svenska delegationer;
- Kartlägga nuvarande svenskt bilateralt bistånd inom området i syfte att anpassa detta och framtida svenskt stöd till konventionen;
- Särskilt lägga tonvikt vid forskning, försöks- och metodutveckling samt utbildning inriktad på hållbara försörjningssystem inom ekologiskt känsliga områden i det bilaterala biståndet.

Tidpunkt: 1996 och fortsättningsvis. Ansvarig: NATUR.

Livsmedelssäkerhet

Långsiktig livsmedelssäkerhet är en grundläggande förutsättning för livsbetingelser för majoriteten av utvecklingsländernas befolkning. Inom Sida pågår ett omfattande arbete för att identifiera bättre metoder för ökat och mer effektivt stöd till ekologiskt hållbar jordbruksproduktion och förbättrad livsmedelssäkerhet. En särskild utredning om livsmedelssäkerheten i södra och östra Afrika har påbörjats. Utredningen skall bilda underlag till ett brett program för

ökat stöd till jordbrukets utveckling i Afrika. Utredningen är också en del i Sveriges förberedelser för FAOs livsmedelskonferens hösten 1996. Utredningen skall bland annat analysera:

- Frågan om hur ökad produktion skall kunna åstadkommas utan långsiktigt negativa effekter för miljön;
- Sambandet mellan kortsiktigt katastrofbistånd och långsiktigt stöd till ökad jordbruksproduktion;
- Handels roll för förbättrad livsmedelssäkerhet;
- Behoven av ökad jordbruksforskning.

På grundval av den färdigställda utredningen skall en diskussion föras om hur slutsatserna kan användas för att stödja mottagarländernas arbete med att förbättra livsmedelssäkerheten.

Tidpunkt: Slutrapport juni 1996; Diskussion därefter. *Ansvarig:* NATUR.

Hållbart skogsbruk

Svenskt bistånd till skogsbruk bestod ursprungligen mestadels av stöd till industriskogsprojekt. Från mitten av 1970-talet stod byskogsbruk i centrum, och idag breddas insatserna alltmer till bredare naturresurshushållningsprogram. Utöver de pågående insatserna med fokusering på byskogsmetodik och folkligt deltagande samt förnygring av skog i torrornråden, håller ett nytt program på att byggas upp som syftar till att ge stöd till uppbyggnad av u-ländernas kapacitet för planering av hållbart skogsbruk. Slutsatser om Sidas fortsatta stöd till hållbart skogsbruk skall sammanställas. Sida stöder arbetet med att omsätta UNCEDs skogsprinciper i praktiken och som en del av CSD-arbetet planeras ett seminarium om den svenska erfarenheten av hållbart skogsbruk. Ett arbete med att försöka förstå EUs arbetssätt vad gäller skogsfrågor har påbörjats i syfte att bättra samordna Sidas verksamhet på detta område med EUs.

Tidpunkt: Slutsatserna om hållbart skogsbruk 1996. CSD-seminarium hösten 1996. Arbetet med EU är pågående. *Ansvarig:* NATUR, SAREC.

Hållbart skogsbruk

Exempel 12-14

I Laos ges stöd till försök med s.k. "joint-forest management" i vilka den lokala befolkningen aktivt engageras i uthållig skötsel av naturskogar. I ett program för förnygring av torr skog (FOREP) ges bl.a. stöd till utarbetande av metoder för skötsel av torr skog i Burkina Faso. Inom projektet "Tree Growers Cooperative Societies" i Indien stöds uppbyggandet av en bondebaserad producent-kooperativ rörelse för uthållig träd- och skogsproduktion.

c. Marin miljö

Marin miljö/kustzonsutveckling

Sedan 1990 har svenskt bistånd vad gäller programverksamhet i hav och kustområden blivit allt mer inriktad på att skapa förutsättningar för bättre planering av resursutnyttjande, utveckling och etablering av verksamheter i kustområden. Sida skall öka betoningen ytterligare på de marina miljöfrågorna. Ett s.k. kustzoninitiativ, som skall bygga vidare på de marina miljöinsatser som hittills gjorts och som skall gälla hela Sida, är under utveckling. Syftet är att ta fram ett underlag för Sidas fortsatta stöd till arbetet för hållbar utveckling i hav och kustområden. En förstudie kommer att genomföras om "Miljö och naturresurshushållning i u-ländernas kustzoner". *Tidpunkt:* Studien skall finnas tillgänglig i utkast i januari 1996. *Ansvarig:* NATUR, SAREC.

Marin miljö

Exempel 15-19

Regionala program för sydostasien och östafrika utvecklas. I Ghana har ett seminarium hållits om oljespill längs Afrikas kuster. I Asien har två kampanjer om problem med föroreningar i fiskehamnar fått stöd.

d. Urbana miljöfrågor

Urban miljö

Ett helhetsgrepp skall tas när det gäller miljö- och naturresursfrågornas kopplingar till den urbana utvecklingen. Viktiga frågeställningar som skall uppmärksammas är återföring av näringsämnen till jordbruket, energihushållning, vatten och sanitet, avfall, luftföroreningar, institutionell utveckling och forskning. Det urbana vattenkretsloppet inklusive de marina kuststadsproblemen skall lyftas fram. Under 1996 kommer det pågående arbetet med landstrategier för Indien och Kina med tydliga urbana miljökomponenter att ge värdefulla bidrag. Urbana biståndsprogram för några städer skall beredas, vari de urbana miljökopplingarna skall lyftas fram. Den påbörjade samverkan med Kommunförbundet skall vidareutvecklas, bl.a. när det gäller kapacitetsutveckling på kommunal nivå. Den svenska resursbasen inom miljö/urban utveckling skall även i övrigt kartläggas och utvecklas. På sikt skall riktlinjer för bistånd till en miljömässigt hållbar urban utveckling tas fram inom ramen för strategiarbetet för urban utveckling. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* INEC/URBAN.

Urban miljö*Exempel 20-21*

Sida stöder ett "Urban Environment Rehabilitation Project" i Lobito-Benguela, Angola, som bl.a. skall förbättra vatten- och avloppssituationen. I Hanoi stöds miljöinriktad stads- och trafikplanering med bl.a. en utveckling av system för kollektiva transporter.

e. Miljöanpassad energikonsumtion och -produktion**Energibistånd**

Ett långsiktigt institutionssamarbete mellan svenska och utlandsbaserade institutioner skall vidareutvecklas för att på så sätt bygga upp en lokal kompetens inom energiområdet som kan identifiera och utveckla lokala energialternativ. Sida skall även arbeta för att ge stöd till mottagarländer att bygga upp miljöenheter inom sina elproduktionsföretag. Stödet till Världsbankens ESMAP skall främst inriktas på utvecklingen av alternativa energikällor och energieffektivisering. Fortsatt stöd till energipolitisk forskning planeras. Koordineringen med Sveriges internationella insatser på klimatområdet ges fastare former.

INEC skall delta i arbetet om vattenresurser i Södra Afrika, särskilt när det gäller hur vattenkraftutbyggnad och drift av vattenkraftsanläggningar ska anpassas till en övergripande syn på hushållning av vattenresurser.

En ny policy för miljöanpassat energibistånd skall tas fram. Inriktningen skall vara hur man tillgodoser samarbetsländers energibehov på ett hållbart sätt - där hållbarheten bedöms utifrån ett lokalt, ett nationellt, ett regionalt och ett globalt perspektiv. De landspecifika lösningarna kan komma att skifta beroende på vilka energikällor som finns tillgängliga och de relativa kostnaderna att utveckla dem. Förnyelsebara energikällor (inklusive energi från sol, vind och biomassa) prioriteras framför ej förnyelsebara vid val av energikällor. Energieffektivisering, effektivisering av institutioner, kostnadsriktig tariffsättning och internalisering av miljökostnader betonas. Sätt att närma sig problematiken skall studeras för södra Afrika och ev. Sydostasien.

Tidpunkt: Riktlinjer för miljöanpassat energibistånd mars 1996.

Övrigt: 1996 och löpande. *Ansvarig:* INEC/ENETEL, SAREC.

Klimatkonventionen

Konventionen om klimatförändringar från 1994 syftar till att atmosfärens koncentration av växthusgaser ska stabiliseras på en nivå som förhindrar farlig mänsklig störning i klimatsystemet. En sådan nivå bör vara uppnådd inom en tidsram som är tillräcklig för att tillåta ekosystemet att anpassa sig naturligt till klimatförändring, säkerställa att livsmedelsproduktion inte hotas och möjliggöra för ekonomisk utveckling att fortgå på ett hållbart sätt. En särskild partskonferens möts årligen. Insatser inom ramen för konventionen kan, liksom för biologisk mångfald, finansieras genom GEF. Svenskt stöd till konventionen kanaliseras främst via denna mekanism. Visst stöd utgår redan genom Stockholm Environment Institute i form av programmet "Atmospheric Environmental Issues in Developing Countries". Sida skall:

- Medverka i förberedelserna inför kommande partskonferenser, bl.a. genom att samverka med Stockholm Environment Institute;
- Bistå berörda departement i arbetet med GEF (se sid. 31).

Tidpunkt: Löpande. *Ansvarig:* MIL, INEC.

f. Kunskaps-, kapacitets- och institutionsutveckling

Miljöundervisning/-utbildning

Utbildning är avgörande för att främja en hållbar utveckling och förbättra människors förmåga att lösa miljö- och utvecklingsproblem. En rad miljöundervisnings- och miljöutbildningsinsatser har genomförts under senare år och slutsatser från dessa kan nu börja dras. Insatserna inriktas på formell undervisning med tyngdpunkt på integrering av miljöaspekter inom läroplaner, lärarutbildning och läromedel, på vuxenutbildning samt på allmän folkbildning via massmedia och kulturverksamhet. Undervisningsstödet skall ses över successivt i syfte att integrera miljöaspekter inom Sidas undervisningsstöd. *Tidpunkt:* En övergripande policy för miljöundervisning samt riktlinjer för genomförande av densamma skall föreligga i utkast senast mars 1996 och översyn av undervisningsinsatserna påbörjas därefter. *Ansvarig:* DESO/UND.

Miljöundervisning och miljöutbildning

Exempel 22-25

Lärare från Etiopien, Kenya, Tanzania, Uganda och Zambia har deltagit i seminarier om lokal produktion av miljöundervisningsmaterial. En första upplaga av en miljökatalog för samtliga skolor i Sri Lanka har givits ut. Journalister från Indien och östra, södra och västra Afrika har beretts möjlighet att delta i miljöutbildning. Ingenjörer från sydostasien har fått fortbildning i ekologi och miljövard vid Asian Institute of Technology.

Kapacitetsutveckling

En kapacitetsutveckling i mottagarländerna på miljöområdet är av avgörande betydelse för hur miljöfrågorna kommer att kunna hanteras i framtiden och stöd inom detta område kommer att prioriteras av Sida. Ett arbete pågår inom DACs miljöarbetsgrupp, som bl.a. skall resultera i ett internationellt symposium i november 1996. Sida bör medverka i detta arbete och basera sin medverkan bl.a. på de erfarenheter som gjorts inom det svenska biståndet när det gäller stöd till mottagarländernas arbete med att bygga upp sin kapacitet inom olika områden. *Tidpunkt: 1996. Ansvarig: MIL, DESO, SAREC.*

Förvaltningsbistånd

Ett arbete för bättre integrering och fokusering av miljöfrågorna i förvaltningsbistandsprojekt pågår. Prioriterade områden är kapacitetsuppbyggnad vad gäller miljöstatistik, miljöekonomi och miljökonsekvensbedömningar. Några aktiviteter, t.ex. miljöstatistik, har redan initierats på pilotbasis under hösten 1995. *Tidpunkt: Utkast till handlingsprogram beräknas föreligga i februari 1996. Genomförandet av handlingsprogrammet påbörjas därefter. Ansvarig: DESO/FÖRV, INEC/URBAN.*

g. Enskilda organisationer

Nätverk för enskilda miljöorganisationer i tredje världen

Under och efter FN-konferensen om miljö och utveckling (UNCED) 1992 har ett flertal större internationella nätverk av enskilda organisationer, som arbetar med miljö- och utvecklingsfrågor, växt fram eller stärkt sin verksamhet. Dessa organisationer strävar efter att främja syd-syd samarbetet, stödja lokal och internationell lobbyverksamhet, underlätta nord-syd dialogen, öka informationsutbytet och sprida kunskap om vad som händer i internationella fora samt främja kapacitetsutveckling hos lokala och nationella enskilda miljöorganisationer. De har därmed stor betydelse för att säkerställa dels att lokala intressen och oberoende röster kommer fram i nationella debatter dels att syds positioner och perspektiv kommer fram i den internationella debatten. Under hösten 1995 kommer Sida att diskutera med Naturskyddsföreningen om former för stöd till några internationella miljönätverk. *Tidpunkt: Beslut om stöd febr. 1996. Ansvarig: NATUR.*

Miljöorganisationer*Exempel 26-27*

Stöd lämnas till Naturskyddsföreningen som i sin tur kunnat samverka med miljöorganisationer i syd och ge flera tiotal av dem organisations-, program och projektstöd. Internationella Naturvårdsunionen, en världsomspännande nätverksorganisation på miljöområdet, får ett årligt programstöd, inte minst för att stödja verksamheten bland sina medlemsorganisationer i syd.

2. INTEGRERING AV MILJÖASPEKTER

Metodutveckling

Miljöanalyser

En miljöanalys i någon form skall alltid ingå som underlag till landstrategiarbetet och genomförs genom resp. Regionavdelnings försorg. (Miljöanalyserna har hittills benämnts miljöprofil.) Analysarbetet skall ske i form av en kortfattad studie som bygger på de miljöplaner och -strategier som landet själv har producerat och dra nytta av analyser som gjorts av andra givare. Miljöanalysen skall redovisas skriftligt som ett kort bakgrundsdocument till landstrategiarbetet. Miljöanalysens utformning och roll inom biståndet skall ses över och utvecklas. *Tidpunkt: Våren 1996. Ansvarig: MIL.*

Miljökonsekvensbedömningar (MKB) - riktlinjer för projekt/insatser

Någon form av miljökonsekvensbedömning skall göras för alla projektförslag som bereds av Sida, enligt regleringsbrev och Gd-beslut. Sidas interna riktlinjer för miljökonsekvensbedömningar i utvecklingssamarbetet behöver uppdateras och utvecklas. En genomgång av de nuvarande riktlinjernas utformning skall göras och riktlinjerna revideras. Anvisningar om miljöaspekternas hantering skall tillföras den LFA-metod som är under utarbetande och detta skall även återspeglas i de reviderade riktlinjerna för MKB. *Tidpunkt: 1996. Ansvarig: MIL.*

Strategiska miljökonsekvensbedömningar

Miljökonsekvensbedömningar görs idag främst på projektbasis och utan att verksamheten sätts in i ett vidare sammanhang. I en s.k. strategisk miljökonsekvensbedömning görs en samlad miljöbedömning av följderna av policybeslut eller av aktiviteter inom ett större geografiskt område eller ett specifikt problemområde. Strategiska miljökonsekvensbedömningar tillämpas inte i någon större omfattning, varken i industri- eller utvecklingsländer och en fortsatt metodutveckling på området krävs. Exempelvis arbetar DACs miljöarbetsgrupp med frågeställningarna. Sida skall delta i det internationella metodutvecklingsarbetet rörande strategiska

miljökonsekvensbedömningar, speciellt inom ramen för DACs arbete på området. *Tidpunkt:* Löpande, med start jan. 1996. *Ansvarig:* MIL.

Utvärderingar

En viktig uppgift för Sidas utvärderingssekretariat är att initiera utvärderingar som tar sin utgångspunkt i de övergripande biståndspolitiska målen samt att bevaka att dessa mål beaktas i Sidas utvärderingsverksamhet. Det femte biståndsmålet innebär ett krav på Sida - både centralt och decentraliserat - att utvärdera miljöaspekter inom biståndet. Sådana utvärderingar förutsätter att det finns utarbetade metoder och bedömningsinstrument. Integreringen av miljöhänsyn i allt bistånd bör innebära att *utgångspunkterna för utvärdering av miljöpåverkan finns tydligt beskrivna i insatsdokument, landstrategier, sektorprogram etc.*

Ett för perioden specifikt planerat utvärderingsobjekt är Sidas bistånd genom u-krediter. U-krediterna är ett stort verksamhetsområde för svenskt bistånd. Det som karaktäriserar kreditgivningen är att den baseras på kontraktsfinansiering med en kvalificerad beställare och en kompetent leverantör som medverkande kontraktspartner. Sida deltar inte i projektidentifiering och projektformulering utan har att förlita sig på beställarens kompetens. Det innebär att beställaren ansvarar för att miljöhänsyn tas i projektet och att en MKB görs. Sidas roll är att granska projektet, inkl att göra en bedömning av miljökonsekvenserna samt av att MKBn gjorts på ett kvalificerat sätt. *En utvärdering skall genomföras i vilken en genomgång kommer att företas av hur ett hållbart nyttjande av naturresurser har beaktats inom ett urval projekt som finansieras med u-krediter. Internationella erfarenheter av motsvarande kreditgivning kommer härvid att studeras. Tidpunkt:* Påbörjas febr. 1996. *Ansvarig:* UTV, MIL.

En inventering av hur miljömålet beaktats och bedömts i samband med utvärderingar av biståndprojekt skall utföras. Med denna inventering som grund skall ett utvecklingssamarbete påbörjas som syftar till att ta fram förslag till hur olika miljöaspekter i biståndet skall "mätas" och utvärderas. *Tidpunkt:* Påbörjas april 1996; Därefter löpande. *Ansvarig:* UTV, MIL.

Miljöstyrning/miljörevision

Fördelarna med och förutsättningarna för införande av ett miljöledningssystem på Sida bör prövas och en intern diskussion därför initieras. *Tidpunkt:* Påbörjas 1996. *Ansvarig:* MIL.

Resultatredovisning

I Sidas årsredovisningar bör arbetet med ett bistånd för en hållbar utveckling göras till ett grundläggande tema. Formen för detta skall diskuteras i samband med planeringen av nästa årsredovisning.
Tidpunkt: Hösten 1996. Ansvarig: INFO.

Utveckling av modeller för folkligt deltagande

Folkligt deltagande är en grundläggande förutsättning för uthållighet i utvecklingsprocessen och är av avgörande betydelse i utvecklingssamarbetet. Toppstyrd utvecklingsplanering leder ofta till passivisering, beroende och inte minst dåligt planerade och svagt förankrade insatser. Lokalt inflytande över gemensamt ägda produktions- och naturresurser är ofta en förutsättning för ett hållbart nyttjande av resurserna. En kartläggning av olika former av lokalt inflytande över nyttjande och kontroll över produktionsresurser, inklusive förvaltning av förnybara naturresurser, skall göras. Folkligt deltagande i utvecklingssamarbetet skall ges ytterligare uppmärksamhet och utvecklas med bl.a. denna kartläggning som grund. Forskning på området skall stödjas. *Tidpunkt: Våren 1996. Ansvarig: NATUR, SAREC.*

Den "nederländska modellen"

Nederländerna håller, tillsammans med några utvecklingsländer, på att utveckla en modell för samverkan som bygger mer på ömsesidigt givande och tagande än de traditionella givar-/mottagarrelationerna. Samarbetet fokuseras på miljörelaterade sakområden och innebär ett större ansvarstagande för prioriteringar och genomförande hos mottagarlandet. Sida skall analysera för- och nackdelar med den nederländska modellen. *Tidpunkt: Våren 1996. Ansvarig: MIL.*

Sektors-/ämnesvis programutveckling

Miljöekonomi

Sida arbetar sedan 1990 aktivt med miljöekonomiska frågor. Målsättningen att mottagarländernas användning av miljöekonomisk analys ökar vid utformningen av ekonomisk politik och då investeringar genomförs samt att miljöekonomisk analys görs för de projekt- och sektorstöd vilka Sida bistår. I syfte att uppfylla dessa mål utgörs Sidas miljöekonomiska program av kapacitetssuppleverande insatser som skall leda till 1. Ökad kunskap

om miljöekonomisk analys bland beslutsfattare i mottagarländerna;
2. Ökad resursbas både i mottagarländerna och i Sverige; samt 3.
Ökad medvetenhet om ämnet inom Sida.

Sida skall:

- Genomföra programmet enligt den föreliggande verksamhetsplanen "Environmental Economics Programme 1995/96";
- Initiera en utvärdering av det miljöekonomiska programmet, i syfte att skapa större koncentration. *Tidpunkt: 1996. Ansvarig: POLICY, SAREC.*

Miljöekonomi

Exempel 28

Sida stöder ett program för miljöekonomi, bl.a. genom en samverkan med Enheten för miljöekonomi vid Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet. Till målen hör att utveckla den miljöekonomiska kompetensen i mottagarländerna och att integrera miljöekonomisk analys i handläggandet av svenskt bistånd. Tjänstemän och akademiker från alla regioner i syd har deltagit i olika former av utbildning.

Strukturanpassning och betalningsbalansstöd

Det finns ett stort behov att beakta olika ekonomiska reformers effekter på miljön. Studier inom detta område har utförts vid exempelvis Världsbanken, med stöd av bl.a. Sida. Den ökade kunskapen om de kopplingar som finns mellan ekonomiska reformer och miljö bör användas främst vid regionavdelningarnas bedömning av de strukturanpassningsprogram som genomförs i mottagarländerna (se nedan). Slutsatserna från det arbete som pågår bör återföras till Sida i lämplig form, t.ex. genom seminarier. *Tidpunkt: Hösten 1996. Ansvarig: POLICY, MIL.*

I samband med att Sida stödjer reformprogram bör landansvariga analysera villkoren i de s.k. Policy Framework Papers och försöka bedöma om villkoren skulle kunna innebära negativa effekter på miljön. I fall av tydliga negativa miljökonsekvenser eller om osäkerhet råder bör regionavdelningarna med hjälp av POLICY och NATUR inleda en policydialog med Världsbanken och/eller IMF. *Tidpunkt: Löpande i samband med att Sida stöder reformprogram. Ansvarig: REG.*

Ekonomiskt samarbete

Inom det ekonomiska samarbetet skall prioritet ges åt insatser som bidrar till att miljökunskandet och miljömedvetenheten ökar i samarbetsländerna och till insatser som innehåller en påtaglig miljökomponent. Det svenska miljökunskandet och den svenska

miljötekniken skall mobiliseras och utnyttjas i ökad utsträckning och den systematiska användningen av MKB utvecklas. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* INEC/ES.

Krediter

Vid kreditgivning gäller de utgångspunkter och ämnesmässiga prioriteringar som gäller för övrigt bistånd genom Sida. Dagens system med u-krediter innebär kontraksfinansiering vilket medför att Sida normalt inte kan påverka projektens beredning och formulering. Det är därför viktigt att Sida, främst genom Finansieringsenheten, tydliggör för beställare i u-länder och leverantörer/entreprenörer i Sverige, att enbart projekt som tillgodoser Sidas krav enligt detta dokument eller andra kommande kompletterande dokument, t.ex. det om Energi och Miljö, kan ifrågakomma för u-kreditfinansiering. I riktlinjerna för u-kreditgivning skall de krav innefattas som ställs i Handlingsprogrammet för Hållbar Utveckling. *Tidpunkt:* Hösten 1996, resp. löpande. *Ansvarig:* INEC/FINANS.

Handel och miljö

I i-länderna växer sig marknadens krav på miljövänlig produktion och miljövänliga produkter allt starkare. INEC/Handel arbetar aktivt med att öka u-ländernas möjligheter att möta de nya miljökraven bl.a. genom att identifiera och marknadsföra miljövänliga produkter från u-länder och från länder i Central- och Östeuropa samt att verka för upprättandet av certifieringsorganisationer och testlaboratorier. Allmän miljöinformation skall ges till de företag och organisationer som Sida har direkt kontakt med. Tillsammans med de nordiska importkontoren Norimpod och Dipo skall Sida delta i det holländska importkontoret CBIs projekt att ta fram en Eco Trade Manual. Manualen skall behandla miljöbestämmelser, normer och standarder, miljöpolicy, miljöaspekter på produktion och produkter m.m. En uppföljning av vårens miljöseminarium för handelsattachéer planeras. Slutsatserna härifrån skall tas till vara vid planeringen för kommande miljöaktiviteter. U-länderna har generellt stor potential för miljövänliga produkter. För att stödja export av dessa varor, skall lämpliga produkter för import till Sverige identifieras. Ett projektförslag har utarbetats avseende utveckling och kommersialisering av förädlad ekologisk odlad kaffe i Costa Rica. Samarbetet med övriga europeiska importorganisationer skall stärkas för att driva gemensamma miljöprojekt. *Tidpunkt:* 1996 och löpande. *Ansvarig:* INEC/HANDEL.

Näringslivsbistånd

Näringslivsstödet omfattar stöd till verksamhet som direkt eller indirekt leder till ökning av produktion av varor och tjänster. Området industriell miljövård skall ligga i centrum för verksamheten vad gäller hållbar utveckling, d.v.s. verksamhet som direkt eller indirekt minskar negativa skadeverkningar av industriell tillverkning skall prioriteras. Minst tre insatser inom området skall inledas under 1995/96. Arbetet inom industriell miljövård skall vidareutvecklas på grundval av tidigare erfarenheter inom området. Miljömanagement, resurshushållning och kretsloppstänkande blir viktiga komponenter. *Tidpunkt: 1996. Ansvarig: INEC/NÄRING.*

Montrealprotokollet

Montrealprotokollet är kopplat till Wienkonventionen från 1985 och syftar till att skydda ozonlagret. Till Montrealprotokollet finns knuten en särskild miljöfond för insatser i u-länder. 20% av det svenska bidraget kan användas för bilaterala insatser. Sida skall:

- Medverka i förberedelserna inför kommande partskonferenser;
- I samråd med Naturvårdsverket utarbeta riktlinjer för svenska bilaterala insatser inom ramen för den multilaterala fonden i Montrealprotokollet.

Tidpunkt: Våren 1996. Ansvarig: MIL, INEC.

Transporter

Transportsektorn har många kopplingar till miljöfrågorna och ett antal åtgärder planeras för det kommande året.

Fortsatt stöd skall ges till försöksverksamhet med markvårdsmetoder för att minska skador som orsakas av t.ex. erosion, översvämning, etc. vid vägbyggnad i Etiopien. Motsvarande pilotprojekt i Namibia, Kenya och Lesotho skall följas upp. *Tidpunkt: Löpande. Ansvarig: INEC/TRANSP.*

ILOs riktlinjer för integrering av miljöaspekter vid beredning och genomförande av arbetsbaserade infrastrukturprojekt skall introduceras i Sida. ILO:s "Guidelines" (Sida-bidrag) bygger på forskningsarbete i främst Kenya och Nepal och kommer fortsättningsvis att användas vid projektering av landsbygdsvägar inom Sida-stödda projekt. *Tidpunkt: 1996. Ansvarig: INEC/TRANSP.*

En pågående undersökningen av möjligheter att stödja produktion och användning av biomassabaserade drivmedel i vissa länder i södra Afrika skall fullföljas. Potentialen för produktion av biomassa är stor i vissa mottagarländer, och kan utnyttjas för framställning av

motoralkohol. Avsikten är att uppmärksamma de aktuella länderna på möjligheten och att stimulera intresset för en övergång, om än i liten skala. *Tidpunkt:* Fas 1 startas i januari 1996 och skall vara klar i maj 1996. Fas 2 beror av resultatet från fas 1. *Ansvarig:* INEC/TRANSP.

En miljöinriktad analys av väg- resp järnvägstransporter i Afrika skall utföras. *Tidpunkt:* Andra halvåret 1996. *Ansvarig:* INEC/TRANSP.

Stöd skall ges till utbildning i miljökonsekvensanalys i några mottagarländer (ännu inte preciserat vilka) utöver den utbildning som Sida initierat i Zimbabwe. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* INEC/TRANSP.

Inom ramen för översynen av Sidas transportbistånd som skall påbörjas skall även miljöaspekterna behandlas. De regionala och globala klimateffekterna av en kraftigt ökande vägtrafik i u-länderna skall särskilt beaktas liksom möjligheterna att genom vägbeskattning och andra transportpolitiska åtgärder påverka trafikens utveckling i riktning mot ökad användning av kollektiva transportmedel. Även fysiska, socioekonomiska och miljömässiga konsekvenser vid vägbyggnad skall beaktas. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* INEC/TRANSP.

Transporter

Exempel 29-31

Vägmyndigheten i Mocambique har fått stöd för att utarbeta riktlinjer för miljöhänsyn vid vägbyggnadsprojekt. Transportministeriet i Zimbabwe har beslutat att med Sidas hjälp utbilda personalen i miljökonsekvensbedömningar och miljöekonomi. I Thailand har en studie gjorts av användningen av alternativa drivmedel inom transportsektorn.

Öst/centraleuropabiståndet

Miljösituationen i länderna i Central- och Östeuropa kan i många avseenden karaktäriseras som i det närmaste katastrofal. År av misshushållning har resulterat i en omfattande utarmning av den fysiska miljön. De största miljöproblemen är föroreningar i luft och vatten och dessa föroreningar från öst påverkar även Sveriges miljö. Geografiskt kommer Östersjön och Sveriges närområde att vara i fokus för miljöbiståndet. Sida agerar inom den ram som Östersjöprogrammet och regeringens direktiv utgör vad avser investeringar till miljöförbättrande åtgärder. Åtgärder för att främja energihushållning och åtgärder för övergång till biobränslen har fått stöd och ytterligare insatser av det slaget planeras. Även framgent kommer Sida att kombinera medel för investeringar med förvaltningsstöd och institutionsuppbyggande också utanför ramen för Östersjöprogrammet. Kontakt kommer att upprätthållas med de

ideella miljöorganisationer som engagerar sig i Östeuropas miljöfrågor.

Naturvårdsverkets Östeuropa-projekt syftar till att stödja miljömyndigheterna i närområdet, så att de kan utveckla en effektiv miljöadministration och -policy samt uppfylla internationella åtaganden. Sida kommer att bedriva ett nära samarbete med Naturvårdsverket på detta område så att olika insatser koordineras. Naturvårdsverkets arbete skall vara katalytiskt och kunna initiera projekt som kan få stöd av Sida.

1. Åtgärdsprogrammet för Östersjön.

Miljöenheten vid Sida-Öst tar fram underlag för regeringsbeslut om investering av 120 mkr för främst avloppsvattenrening huvudsakligen inom Östersjöprogrammet.

Tidpunkt: Lämnas till regeringen senast 1996-01-01.

Ansvarig: Sida-Öst/EME.

2. Energi.

Sida-Öst skall utarbeta förslag om former och inriktning för samarbetet på energiområdet. Uppdragets innehåll kommer att preciseras senast i januari månad 1996 i kontakter med UD. Samråd och nära samarbete med andra statliga myndigheter förutses.

Tidpunkt: Lämnas till regeringen under 1996.

Ansvarig: Sida-Öst/EME.

3. Finansiering av miljöåtgärder.

I den utredning om behov, möjligheter och risker med att utnyttja krediter i det bilaterala samarbetet med Central- och Östeuropa som genomförs berörs även miljöåtgärder.

Tidpunkt: Lämnas till regeringen senast 1996-06-30.

Ansvarig: Sida-Öst/EPP.

Hälsa och miljö

De Sida-stödda miljö/hälsoinsatserna har hittills främst kanaliseras genom WHO. Fortsatt stöd skall ges till WHOs miljöhälsoprogram, som har som huvudmål att stödja utvecklingsländerna att förbättra sin kapacitet att skydda människor mot hälsorisker som orsakas av dålig miljö. Ett globalt nätverk för att förstärka utbildning och forskning i miljöhälsa är en viktig del av WHOs program.

Stöd kommer även i framtiden att ges till WHOs program för främjande av kemikaliesäkerhet, IPCS. Ett samarbete med Kemikalieinspektionen (KEMI) skall formaliseras för att öka kännedomen om och utnyttjandet av information som finns om olika kemikalier och deras skadeeffekter på miljön och människors hälsa. KEMI skall beredas ökad möjlighet att delta i biståndsarbetet, bl.a. för att i samordning med WHO främja kemikaliesäkerheten hos

samarbetsländer. Institutionen för miljömedicin, Karolinska Institutet har fått stöd för metodutveckling vad gäller kartläggning av hälsokonsekvenserna av pesticider i jordbruket i Costa Rica. Åtgärder mot tobaksmissbruk diskuteras som en miljörelaterad folkhälsoinsats.

Folkhälsan har en central position i det slutliga målet i biståndet - nämligen det att förbättra fattiga människors livsvillkor och levnadsstandard. Miljökopplingarna är tydliga och dessa skall ingå som en viktig del i arbetet med att tydliggöra hälsopolitiska mål och konsekvenser inom olika sektorer/verksamhetsområden.

Tidpunkt: Avtal med KEMI mars 1996. Övrigt: 1996 och löpande.

Ansvarig: DESO/HÄLSO.

Biologisk mångfald - konventionen

Konventionen om biologisk mångfald färdigförhandlades 1992 och trädde ikraft 1993. Målsättningen är bevarandet av biologisk mångfald, hållbart nyttjande av dess beståndsdelar och rättvis fördelning av nyttan som uppstår vid nyttjandet av genetiska resurser, inklusive genom lämpligt tillträde till genetiska resurser och genom lämplig överföring av relevant teknik, med hänsyn tagen till alla rättigheter till dessa resurser och tekniker, och genom lämplig finansiering. Konventionen har sitt sekretariat vid UNEP. En särskild partskonferens möts årligen. Insatser inom ramen för konventionen kan finansieras genom GEF. Svenskt stöd till konventionen kanaliseras via denna mekanism. En viktig fråga, knuten till konventionen, är hur de växtgenetiska resurserna skall hanteras i framtiden. ett flertal departement och myndigheter är berörda av denna fråga.

Sida skall:

- Medverka i förberedelserna inför kommande partskonferenser samt vid behov delta i dessa;
- Bistå berörda departement i arbetet med GEF;
- Medverka till att en bättre helhetsyn skapas i det svenska agerandet inom det växtgenetiska området och därvid;
- Se till att biståndet genom Sida så långt möjligt kompletterar det svenska agerandet i multilaterala fora.

Tidpunkt: Löpande. *Ansvarig:* MIL.

Biologisk mångfald - programarbete

I riktlinjerna för hållbart nyttjande och bevarande av biologisk mångfald betonas bl.a. att konsekvenser för den biologiska mångfalden skall analyseras och beaktas i alla program och projekt och att hållbart användande av biologisk mångfald skall vara en integrerad del av alla naturresurshushållningsprogram.

Åtgärder skall identifieras både på en verksövergripande nivå och vad gäller specifika insatser, framför allt för vissa avdelningar. Bl.a. kommer studier att initieras av hur biologiska mångfaldsaspekter kan konstruktivt integreras i pågående program inom jordbruks-, skogs- och den marina sektorn.

Tidpunkt: Studierna planeras komma igång under våren 1996.

Ansvarig: NATUR, SAREC.

Biologisk mångfald

Exempel 32

Institutet för Biologisk Mångfald i Costa Rica fick en grundplåt från Sida och får stöd för sitt fortsatta arbete med att bevara den biologiska mångfalden genom att nyttja den på ett hållbart sätt.

Bistånd genom enskilda organisationer

Sida skall tydligare poängtera vikten av det femte biståndsmålet i kontakten med de enskilda organisationerna. Eo-enhetens erfarenheter av hur Sidas genderpolicy överförts till våra samarbetspartners kommer att ligga till grund för arbetet.

Ramorganisationerna skall uppmanas att utse en miljöansvarig inom organisationen som får ta del av Sidas 3-dagarsutbildning i miljökonsekvensbedömning. Personerna i fråga skall därefter fungera som "Internutbildare" inom den egna organisationen.

I samband med att Eo-enhetens anvisningar för stöd till enskilda organisationers u-landsverksamhet med egeninsats samt u-landsinformation i Sverige ses över, skall tydligare principer för miljökonsekvensbedömningar formuleras.

Vid seminarier med deltagare från Sida och enskilda organisationer bör hållbar utveckling, miljökonsekvensbedömningar, etc. diskuteras. Under 1996 planeras ett seminarium tillsammans med NATUR kring tropiska skogsfrågor, då berörda enskilda organisationer kommer att bjudas in.

En resursbasinventering - ämnesvis - med början hos våra ramorganisationer, som både inkluderar Sida-finansierade insatser och andra erfarenheter skall utföras. Folkbildningsförbunden, som får informationsbidrag, bör också inkluderas i denna inventering.

Tidpunkt: Resursbasinventeringen beräknas vara färdigställd i juni 1996. Anvisningar till de enskilda organisationerna beräknas föreligga i början av 1997. *Ansvarig:* SEKA/EO.

Katastrofbiståndet

Vikten av att prioritera katastrofförebyggande insatser har framhållits i flera sammanhang. Det långsiktiga utvecklingsbiståndet kommer även fortsättningsvis att vara huvuddelen i den katastrofförebyggande verksamheten. Emellertid har också en mindre, men ökande, del av katastrofinsatserna rent förebyggande karaktär, främst insatser inom området naturkatastrofer. Möjligheten till hållbar utveckling genom katastrofbistånd är starkt förknippad med möjligheten att göra detta bistånd utvecklingsinriktat. En förutsättning härför är att de insatser som görs i olika skeden av en katastrof inte förstör förutsättningarna för rehabilitering av dem som drabbats av katastrofen.

Det är angeläget att andelen katastrofförebyggande insatser i katastrofbiståndet ökar samt att detta görs mer utvecklingsinriktat. Metoderna för detta behöver utvecklas. Som ett första led skall en inventering göras av vad de organisationer som arbetar med katastrofbistånd, såväl FN- som enskilda organisationer, har gjort och tänkt när det gäller katastrofförebyggande åtgärder. En inventering av kunskaper om miljöförstöring i och runt flyktingläger skall också göras. *Tidpunkt: Våren 1996. Ansvarig: SEKA/KAT.*

Miljöflyktingar

Exempel 33

Sida har varit en huvudfinansiärerna till "*Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena*" (N. Myers; 1995) - den första omfattande studien som genomförts av miljöflyktingproblematiken i världen.

Forskningssamarbete och högre utbildning

Avdelning för forskningssamarbete verkar inom alla sektorer. I forskningssamarbetet skall de strategier och handlingsprogram, som initierats inom ramen för det femte biståndsmålet och i uppföljningen av UNCED, följas upp och fördjupas. På det övergripande planet avser arbetet genomförande av de policies, som utformats med utgångspunkt från det femte biståndsmålet och fattigdomskriteriet. Kapacitetsbyggnad genom högre utbildning, forskarutbildning och forskning i de fattigaste länderna kommer att ges prioritet. Arbetet skall baseras på analyser av sociokulturella, politiska, ekonomiska och institutionella förutsättningar för förändringar av resursutnyttjandet.

Följande problemområden skall ges prioritet:

- o Miljöekonomi
- o Vatten i natur, produktion och samhälle
- o Samhällsvetenskaplig/sociokulturell miljöforskning

- o Biologisk mångfald
- o Marin miljö/kustnära områden
- o Torrområdets produktionssystem
- o Energiteknik/processteknik

Ett särskilt initiativ när det gäller högre utbildning och forskning och med betoning av basvetenskaper som matematik, fysik, kemi och biologi skall tas. Teknikutveckling på områdena energiteknik och processteknik skall initieras. *Tidpunkt:* Initiativen: 1996; Övrigt: Löpande. *Ansvarig:* SAREC.

Internationella kurser

Andelen internationella kurser med miljöinnehåll utgör ca 1/3 av det totala antalet kurser. Under 1996 kommer i stort sett samma program att genomföras, d.v.s. en fortsatt stor betoning på miljörelaterade kurser - med de justeringar av befinligt kursutbud som den löpande utvärderingen av kurserna genererar. Kurserna skall komplettera övriga insatser inom Sida. Kursutbudet skall ses över i ljuset av det som betonas i Handlingsprogrammet för hållbar utveckling och de olika sektoravdelningarnas prioriteringar. *Tidpunkt:* Våren 1996. *Ansvarig:* INEC/IK.

Miljökrav vid upphandling

En stor del av biståndet består i någon form av varor som köps in av olika aktörer och upphandlingsområdet är därför en del av biståndet som alltmer berörs av miljökrav. Detta omfattar ett flertal av biståndsformerna och förekommer i olika stadier av biståndsprocessen. Tre, i viss mån kopplade, miljö-/inköpsrelaterade huvudområden kan urskiljas:

- Miljökrav och miljökriterier vid upphandling av material till Sidas huvudkontor och till biståndsambassaderna;
- *Hantering av miljökrav i samband med upphandling som görs av mottagarländer med hjälp av biståndsmedel eller av Sida för ett mottagarlands räkning, antingen som en egen insats eller som del av insatser;*
- Kapacitetsuppbyggnad vad gäller miljöfrågor hos upphandlande enheter i mottagarlandet.

Den första frågan behandlas separat nedan (se "Det miljövänliga kontoret", sid. 35). En analys av vad som bör och kan göras inom de två andra områdena skall tas in i utredningen om det framtida uppdraget för enheten för upphandling. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* ADM.

Samspel med andra övergripande frågor

Fattigdomsutredningen, uppföljning

I Sidas fattigdomsutredning slås de nära sambanden mellan miljö- och fattigdomsfrågorna fast. Sambanden miljö/fattigdom tar sig många uttryck och berör, direkt eller indirekt, en stor del av den verksamhet som Sida stödjer. Mycket av det miljöarbete som redan pågår inom Sida inom olika sektorer kan direkt eller indirekt definieras som fattigdomsbekämpande eftersom miljöhänsyn och hållbart nyttjande av naturresurser på sikt är nödvändigt för att minska fattigdomen. Fattigdomsbekämpning genom en integrering av miljöhänsyn och hållbart nyttjande av naturresurser kräver att samtliga ämnesavdelningar arbetar med dessa frågor i sin verksamhet. I fattigdomsprogrammet bör man särskilt uppmärksamma åtgärder för att minska fattigdomen genom förebyggande av miljöförstöring eller förbättringar av miljöförhållanden som påverkar de fattigas livsbetingelser och utkomst.

Miljökopplingarna skall inkorporeras i handlingsprogrammet för fattigdom. Insatser i biståndet som adresserar både fattigdoms- och miljöproblem skall prioriteras. *Tidpunkt:* Våren 1996 (det förra); Löpande (det senare). *Ansvarig:* POLICY.

Jämställdhet och miljö

De olika kopplingar som finns mellan Sidas arbete med jämställdhetsfrågor å ena sidan och miljöfrågorna å den andra bör tydliggöras ytterligare. Lärdomar bör förmedlas till andra relevanta aktörer.

En inventering av kopplingar mellan jämställdhet och miljö skall göras. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* POLICY, MIL.

Relevanta exempel från svenskt bistånd där könsperspektivet är väl integrerat i miljöarbetet skall tas fram. Fokus läggs på tre områden där insatser redan genomförts för att koppla könsperspektivet med miljö: Markvård, marin miljö samt vattenresurshushållning. *Tidpunkt:* 1996. *Ansvarig:* NATUR.

De vunna erfarenheterna skall användas för att påverka de viktigaste samarbetsparterna på miljöområdet inom FN. *Tidpunkt:* Löpande. *Ansvarig:* NATUR.

Befolkningsutveckling och miljö

Det nya synsätt på befolkningsfrågan, som befästes vid världskonferensen i Kairo 1994, kommer att ligga till grund för Sidas fortsatta arbete med frågeställningen. Utvecklingsprocessen är komplex och befolkningsdynamiken hänger nära samman med ett lands utveckling. Den onda cirkeln av överbefolkning, fattigdom och miljöförstöring är en viktig del av problematiken. Ett positionspapper om befolkningsfrågor och utvecklingsbistånd, inklusive kopplingar till miljöaspekter, skall färdigställas. *Tidpunkt:* Juli 1996. *Ansvarig:* DESO/HÄLSO.

Säkerhet, konflikthantering och miljö

Sida har fått regeringens uppdrag att under budgetåret 1995/96 analysera de totala, bilaterala biståndsfinansierade insatserna med syfte att främja demokrati, mänskliga rättigheter och konflikthantering samt föreslå en sammanhållen policy, handlingsplan och organisationsförslag för frågornas hantering. Inom ramen för arbetet skall miljöaspekter beaktas inom området konflikthantering, där det finns ett nära samband mellan konfliktorsaker och miljörelaterade frågor, exempelvis vattentillgång och miljöflyktingar. *Tidpunkt:* 1996, med slutrapport i november. *Ansvarig:* DESO/DEMO.

3. SAMVERKAN MED ANDRA AKTÖRER²

CSD

Åtagandena i samband med UNCED kommer att bli föremål för särskild granskning i samband med CSDs möte 1997. Sida skall medverka i Sveriges förberedelsearbete, särskilt inom områdena skog, vatten, och markvård och bidra till en biståndsrapportering till CSD. Sida skall i samverkan med andra givare inom ramen för DACs miljöarbetsgrupp utreda om formerna för biståndsrapporteringen kan utvecklas. *Tidpunkt: 1996/97. Ansvarig: NATUR, resp. MIL.*

Internationella konventioner samt GEF

Flera av de internationella konventionerna på miljöområdet har biståndsaspekter. Insatser inom ramen för klimatkonventionen och konventionen om biologisk mångfald kan också finansieras från den globala miljöfonden, GEF. Sverige ger betydande bidrag till fondens verksamhet. Sida har nu kunnat något öka sin kapacitet för att delta mera aktivt i diskussionerna om verksamhet inom ramen för konventionerna och inom GEF. Sida skall bistå berörda departement med synpunkter på den pågående verksamheten och bidra med synpunkter som ett underlag för regeringens bedömning av GEFs framtid efter 1997. *Tidpunkt: Löpande. Ansvarig: MIL.*

Världsbanken

Världsbankens hantering av miljöfrågorna i utvecklingssamarbetet är av mycket stor betydelse även principiellt. Sida skall, i mån av resurser, ge synpunkter till det nordisk/baltiska kontoret på sådana insatser där miljöaspekterna är av strategisk betydelse och där Sida, ämnesmässigt eller geografiskt, besitter särskild kompetens. Sida skall vidare följa Världsbankens fortsatta arbete med att söka integrera miljöfrågorna i insatsarbetet i syfte att dra nytta av vunna erfarenheter för de svenska mottagarländernas räkning och stödja bankens miljöarbete inom områden där idé- eller metodutveckling är särskilt angelägen. *Tidpunkt: Löpande. Ansvarig: MIL.*

² Utöver samverkan med en rad FN-organ o.a.

EU

Det svenska EU-medlemskapet innebär att ca 10% av Sveriges biståndsbudget kanaliseras genom EU. Sida bör vidareutveckla samarbetet med EU och dess medlemsländer vad gäller miljöaspekterna på biståndet samt söka påverka EUs bistånd mot en mer miljömässigt hållbar utveckling. Arbetet bör bedrivas på flera plan, fr.a. genom att bidra till EUs policyutveckling inom miljöområdet, *men också genom att granska och söka påverka* hantering och redovisning av hur metoder tillämpas, genom medverkan i utvalda expertgrupper och genom en fortsatt medverkan i EUs u-landsforskningsprogram. Hanteringen av miljöfrågor inom ramen för det bistånd som kanaliseras genom EU skall ingå i den nya handläggningsordningen för EU-relaterade ärenden som kommer att tas fram för Sida. En analys av karaktär och ambitionsnivå när det gäller Sidas EU-engagemang på miljöområdet skall genomföras och diskussioner initieras, som syftar till att få fram en gemensam syn med berörda enheter om hanteringen av miljöfrågorna och formulering av anvisningar i handläggningsordningen för EU-biståndet. *Tidpunkt:* 1996 med början i januari. *Ansvarig:* POLICY, MIL, SAREC.

4. EXTERN INFORMATION

Miljöstatistik

Sidas "Instruktion för insatsklassificering" kommer att revideras. I samband med detta kommer en obligatorisk miljöklassificering av Sidas biståndsinsatser att utarbetas. Klassificeringen skall så långt möjligt spegla Sidas verksamhet på miljöområdet.

Miljöklassificeringen skall utformas så att en redovisning av rena miljöinsatser och miljökomponenter i insatser med annan huvudinriktning än "miljöbistånd" möjliggörs. Instruktionen för miljöinsatsernas klassificering skall revideras. *Tidpunkt: Mars 1996. Ansvarig: ADM, MIL.*

Miljöinformation

Hållbar utveckling kommer att vara huvudprofilfråga i informationsverksamheten under 1996. Det innebär att miljöfrågorna är de som främst kommer att lyftas fram i de informationsaktiviteter som riktas mot olika målgrupper. Till de frågor som kommer att fokuseras hör energi och miljö samt vattenresursfrågor.

Primärmålgrupperna för informationsverksamheten under det närmaste året är politiska beslutsfattare, svenskt näringsliv och idag aktiva samarbetspartners inom biståndet, såsom konsulter, biståndsarbetare och enskilda organisationer. Särskilda kommunikationsplaner skall upprättas gentemot de olika målgrupperna, där profilfrågorna skall genomsyra aktiviteterna. *Tidpunkt: 1996. Ansvarig: INFO.*

5. ORGANISATORISK UTVECKLING

Miljönätverk/Sida

För att fortsätta och förstärka idéutbytet och samordningen när det gäller miljöaspekterna på biståndet skall ett informellt miljönätverk etableras inom Sida. *Tidpunkt:* Januari 1996. *Ansvarig:* MIL.

Internationell rekrytering och secondment

Under de gångna två åren har ett tiotal tjänster inom miljöområdet rekryterats och ett antal är f.n. under rekrytering genom IREKs försorg. För att bredda kunnandet i Sverige och tillföra svenska synpunkter till den internationella diskussionen skall möjligheterna att tillsätta miljötjänster i internationella organ med svensk expertis aktivt bevakas. Möjligheterna till secondment på prioriterade områden och till intressanta organisationer skall också prövas. *Tidpunkt:* Löpande. *Ansvarig:* ADM/IREK.

Resursbasutveckling

Behovet av personer i Sverige med goda kunskaper om naturresurshushållning i tredje världen och utvecklingsländernas miljöförhållanden och ekologi förutses öka. Idag lämnar Sida bidrag till bland annat kurser i tropisk ekologi vid Uppsala Universitet och markvårdskurser vid Lantbruksuniversitet. En stor del av uppdragen under MFS-programmet rör frågor om naturresurshushållning. Genom SAREC stöds forskning och forskarutbildning vid svenska universitet. De kurser som för närvarande stöds skall utvärderas och en analys av framtida resursbasbehov med inriktning på vilka typer av utbildningar Sida bör stödja skall genomföras. *Tidpunkt:* Våren 1996. *Ansvarig:* NATUR.

MFS

En förstärkning av den miljörelaterade verksamheten inom MFS-programmet (MFS = Minor Field Studies) har påbörjats. En viss förändring av sammansättningen på de institutioner som får MFS-anslag kan tänkas men främst skall krav ställas på de institutioner som redan ingår i programmet att de prioriterar och satsar mer på studier som behandlar hållbar utveckling. Detta innebär samtidigt att institutionernas MFS-ansvariga utbildas i frågor som rör hållbar

utveckling. Diskussioner om MFS-programmets innehåll skall initieras. *Tidpunkt:*våren 1996. *Ansvar:* ADM/IREK.

Särskilda miljöanslaget

Inriktningen av det särskilda miljöanslaget skall ses över i ljuset av detta handlingsprogram och den policyutveckling som förutskickas här. *Tidpunkt:* Våren 1996. *Ansvar:* MIL.

Sida - det miljövänliga kontoret

Satsningen på Sida som det miljövänliga kontoret skall fullföljas. Information skall spridas till personalen om det som har gjorts och görs, med anvisningar om hur var och en kan bidra.

En diskussion med UD skall initieras om möjligheterna till en försöksverksamhet med miljöanpassning av energikonsumtion och -produktion vid biståndsbassaderna.

Tidpunkt: Information till personalen april 1996. Diskussionen med UD initieras 1996. *Ansvarig:* ADM/SERV.

6. INTERN KUNSKAPSUTVECKLING

Baskurs i miljöfrågor

Sidas 2,5 dagars baskurs i miljöfrågor och miljökonsekvensbedömning kommer också i fortsättningen att anordnas för Sidas personal. Även representanter från enskilda organisationer som erhåller stöd från Sida kommer att beredas tillfälle att delta.

Tidpunkt: Minst två gånger per halvår. *Ansvarig:* ADM/PU, MIL.

Baskurs i miljöekonomi

Sidas baskurs i miljöekonomi skall även i fortsättningen anordnas för Sidas personal. *Tidpunkt:* Två gånger per år. *Ansvarig:* ADM/PU, POLICY.

Specialeseminarier

Specialanpassade seminarier, t.ex. halvdagsövningar eller lunchseminarier om olika frågeställningar, kommer att anordnas efter behov. *Tidpunkt:* Löpande. *Ansvarig:* ADM/PU, MIL.

Utresekurser

Utresekurser för handläggare på biståndsansambassaderna, konsulter, kontraktsanställda, biträdande bilaterala experter samt MFS-utresande kommer även i fortsättningen att innehålla miljökomponenter. För utresande biståndspersonal som inte täckts upp före utresa, skall alternativet sommarsemesterkurs i bl.a. miljöfrågor övervägas. *Tidpunkt:* Löpande. *Ansvarig:* ADM/PU.

Kurser för FN-anställda

I Sidas kurser för FN-anställda kommer miljöfrågorna att belysas. Bl.a. bör kopplingarna mellan miljö- och naturresurshantering och konflikter behandlas, liksom miljöflyktingproblematiken. *Tidpunkt:* Löpande. *Ansvarig:* ADM/PU.

Sandöutbildningen

Begreppet "hållbar utveckling" skall ges en central roll i Sida Sandös allmänt biståndsförberedande utbildning och i biståndsutbildningar som Sida Sandö genomför tillsammans med annan aktör. För utformandet av en ny lång biståndsutbildning i Sida Sandös egen regi med start våren 1996 skall begreppet ha en styrande funktion i valet av utvecklingsteoretiskt perspektiv och konkret innehåll. Vad gäller utformningen av kurser i samarbete med andra aktörer, t.ex. volontärutbildning i samarbete med Forum Syd och masterutbildningen "Utveckling - Bistånd" i samverkan med Göteborgs universitet, skall Sida Sandö verka för att begreppet integreras i alla aktuella kursplaner och ges tillräckligt utrymme. *Tidpunkt: Löpande. Ansvarig: ADM/SANDÖ.*

FÖRKORTNINGAR³

ADM	Administrativa avdelningen
- IREK	Rekryteringsenheten
- PU	Personalutvecklingsenheten
- SANDÖ	Sida Sandö
- SERV	Kontorsserviceenheten
DESO	Avd. för demokrati och social utveckling
- DEMO	Enh. för demokrati, mänskliga rättigheter och konflikthantering
- FÖRV	Förvaltningsbiståndsenheten
- HÄLSO	Hälsoenheten
- KULT	Enheten för kultur och medier
- UND	Undervisningsenheten
INEC	Avd. för infrastruktur och ekonomiskt samarbete
- ES	Enheten för ekonomiskt samarbete
- ENETEL	Energi- och teleenheten
- HANDEL	Enheten för handelsfrämjande
- IK	Enheten för internationella kurser
- FINANS	Kreditenheten
- NÄRING	Näringslivsenheten
- TRANSP	Transportenheten
- URBAN	Enheten för urban utveckling
INFO	Informationssekretariatet
NATUR	Avd. för naturresurser och miljö
- MIL	Miljöpolicyenheten
POLICY	Avd. för policy och juridik
REG	Regionavdelningarna
SAREC	Avd. för forskningsbistånd
SEKA	Avd. för samverkan med enskilda organisationer och katastrofbistånd
- EO	Enheten för samverkan med enskilda organisationer
- KAT	Katastrofenheten
Sida-Öst	Avd. för Central- Och Östeuropa
- EME	Enheten för miljö och energi
- EPP	Enheten för planering och policy
UTV	Sekretariatet för utvärderingar och internrevision

³I de fall två eller flera avdelningar ansvarar för genomförandet av en åtgärd listas dessa och åtskiljs med kommatecken med den huvudansvariga avdelningen först. I de fall ett avdelningsnamn åtföljs av ett snedstreck följt av ett enhetsnamn är det enheten som ansvarar för åtgärden inom avdelningen.

BAKGRUNSDOKUMENT M.M.

Till de politiska och administrativa utgångspunkterna för handlingsprogrammet hör följande:

- Det femte biståndsmålet, fastställt av riksdagen 1988, som anger att det svenska biståndet skall bidra till en framsynt hushållning med naturresurserna och en omsorg om miljön.
- De svenska åtagandena vid UNCED, i form av Riodeklarationen och Agenda 21, och inom ramen för andra internationella överenskommelser, inklusive internationella miljökonventioner med olika inriktning.
- Rapporten "Hållbart Bistånd - det svenska biståndet efter UNCED" (Ds 1994:132) från den av regeringen tillsatta utredningen och sammanställningen av remissvar (utsänd 1995-06-20).
- Budgetpropositionen (Prop. 1994/95:100; Bilaga 4), propositionen om biståndet till öst- och centraleuropa (Prop. 1994/95:160) och regleringsbrevet till Sida (1995-06-15).

Ur regleringsbrevet

- *"Sida skall...verka för att det svenska biståndet bidrar till en hållbar utveckling i enlighet med UNCEDs rekommendationer."*
- *"Arbetsgruppsrapporten om svenskt bistånd efter UNCED skall vägleda det fortsatta arbetet med att främja att uthållig utveckling genomsyrar biståndet."*
- *"Sida skall verka för att kravet på hållbar utveckling integreras i verksamhet och organisation. Kopplingen mellan miljö och fattigdomsbekämpning skall särskilt beaktas."*
- *"Miljökonsekvensbedömningar skall göras vid beredning av samtliga biståndsinsatser."*

Nedan finns en sammanställning av vad som sägs i de nämnda tre dokumenten om miljöaspekterna på biståndet under innevarande budgetår.

- Rapporten "Beauty and the East" (sept. 1994), en genomgång av det svenska miljöbiståndet till östeuropa, gjord av Stockholm Environment Institute (SEI) för SAUs räkning.
- Försiktighetsprincipen, som anammades av Sverige i samband med UNCED.

Försiktighetsprincipen:

"om det föreligger hot om allvarlig skada, får inte avsaknaden av vetenskaplig bevisning användas som ursäkt för att skjuta upp kostnadseffektiva åtgärder för att förhindra miljöförstöring."
(Riodeklarationen, Princip 15)

- Miljöarbetet inom Sidas olika avdelningar hittills både på policy- och insatsnivå och olika Sida-dokument som det arbetet bl.a. resulterat i, t.ex. rapporten från fattigdomsutredningen, policies om marin miljö, om urban utveckling, om biologisk mångfald, en sammanställning om internationella konventioner med miljö- och biståndsanknytning, utredningsrapporter om miljöaspekter på undervisningsbistånd och förvaltningsbistånd, etc.
- Preliminära slutsatser från arbetet inom Sida med handlingsprogrammen för jämställdhet, för fattigdom och för demokrati, mänskliga rättigheter och konflikthantering, liksom utredningen "2015" och utredningen om fältets roll.

UTDRAG UR PROPOSITIONER OCH REGLERINGSBREV¹:

1. Bilateral biståndsverksamhet

Allmänt

"Dagens utveckling är inte långsiktigt hållbar. Det gäller i såväl u-länderna som i-länderna." (PR)

"Sida skall.....verka för att det svenska biståndet bidrar till en hållbar utveckling i enlighet med UNCED:s rekommendationer." (RS)

"De mål som antagits av riksdagen om en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön är grundpelare i regeringens arbete med dessa frågor. Miljöhänsyn måste integreras i all utvecklingsverksamhet. Därutöver fordras vissa riktade bidrag till särskilda miljöfonder och -program..." (PR)

Om rapporten "Hållbart bistånd - det svenska biståndet efter UNCED (Ds 1994:132)":

"Arbetet med att analysera arbetsgruppens rekommendationer har just inletts. Regeringen delar den övergripande slutsatsen att strävan mot hållbar utveckling på ett mer uttryckligt sätt bör genomsyra utvecklingssamarbetet. Övervägandena kommer att ligga till grund för regeringens arbete med att utforma det framtida utvecklingssamarbetet på detta område. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i dessa frågor." (PR)

"Arbetsgruppsrapporten om svenskt bistånd efter UNCED skall vägleda det fortsatta arbetet med att främja att uthållig utveckling genomsyrar biståndet. Det svenska biståndet skall i ökad utsträckning avse produktionssystemen vatten, mark och skog respektive urban miljö. Dessa områden skall ses i bredast möjliga perspektiv, snarare än i ett sektorperspektiv. Särskild uppmärksamhet skall ges institutioner och regelverk som styr ägande- och nyttjanderätt liksom marknader." (RS)

"Vid val av och utformning av insatser skall beaktas behovet av koncentration på de områden inom vilka Sverige kan göra de mest effektiva insatserna, med hänsyn tagen till svensk miljöpolitik, svenska kunskaper och biståndserfarenhet. Behovet av en bred och

¹ 1.) Regeringens proposition 1994/95:100 Bilaga 4 Littera C (PR).

2.) Regeringens proposition 1994/95: 160 - Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa (PÖ).

3.) Regleringsbrev för budgetåret 1995/96 avseende anslag till internationellt utvecklingssamarbete genom Sida (RS).

4.) Regleringsbrev för budgetåret 1995/96 avseende vissa anslag inom Utrikesdepartementets verksamhetsområde (RU).

djup helhetssyn i beredningen kräver koncentration av insatserna. *Miljökonsekvensbedömningar skall göras vid beredning av samtliga biståndsinsatser.*" (RS)

"Sida skall... i utvecklingssamarbetet beakta åtaganden som Sverige gjort i enlighet med konventionerna om klimatförändringar, biologisk mångfald respektive ökenspridning." (RS)

"Mål för de särskilda miljöinsatserna skall fortsatt vara kapacitetsutveckling i mottagarländerna, uthålligt utnyttjande av naturresurser samt integration av miljöaspekter i biståndsinsatser med annan huvudinriktning. Uppföljningen av arbetsgruppsrapporten om svenskt bistånd efter UNCED motiverar en översyn av verksamheten. *Fleråriga, mellanstatliga och landspecifika insatser i programländerna skall så långt möjligt överföras till landprogrammen.*" (RS)

Katastrof- och flyktingbistånd samt stöd till återuppbyggnad m.m:
 "Insatserna skall syfta till att mildra följderna av naturkatastrofer och väpnade konflikter för de människor som drabbas, samt i möjligaste mån främja långsiktig utveckling"
 "Stöd skall vidare utgå för uppbyggnaden av system för tidig varning för att förbättra beredskapen vid naturkatastrofer samt för förebyggande insatser i övrigt."

"Katastrofbiståndets eventuella långsiktiga utvecklingseffekt skall vägas in när insatserna planeras." (RS)

Miljö/fattigdom

"Regeringen avser att fortsatt verka för att omforma det svenska och det internationella biståndet så att hållbar utveckling främjas. Uppmärksamhet skall särskilt ägnas åt fattigdomsbekämpning. Hållbar utveckling är inte möjlig utan kraftigt minskad fattigdom, samtidigt som denna fattigdom inte kan bekämpas långsiktigt om inte förslitningen av naturresurserna hejdas och miljöbelastningen begränsas." (PR)

"Sida skall verka för att kravet på hållbar utveckling integreras i verksamhet och organisation. Kopplingen mellan miljö och fattigdomsbekämpning skall särskilt beaktas." (RS)

Miljö/ekonomi

"Tillväxt som reducerar fattigdom, i kombination med andra åtgärder som reducerar människors osäkerhet inför framtiden, kan därför leda till förändringar i människors beteenden som skonar miljön. *Ökad integration av miljöhänsyn i åtgärder som syftar till att åstadkomma ekonomisk tillväxt är dock påkallad.*" (PR)

"Erfarenheten visar att det inte behöver råda motsättningar mellan åtgärder som syftar till att skapa ekonomisk tillväxt och åtgärder som syftar till att skydda miljön." (PR)

"Mål för näringslivssamarbete är att bidra till att skapa gynnsamma förutsättningar för näringslivsutveckling i samarbetsländerna. Härvidlag skall även främjas jämställdhet, framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön." (RS)

Stöd till ekonomiska reformer och skuldlättnad:

"Målet är att reformprogrammen skall vara politiskt, social och miljömässigt hållbara." (RS)

Stöd till ekonomiska reformer och skuldlättnad:

"Det svenska betalningsbalansstödet skall även fortsättningsvis utgå till de fattigaste, mest skuldtunga länderna som genomför ekonomiska reformprogram med stöd av IMF, Världsbanken och det internationella givarsamfundet. Stöd skall kunna utgå till länder som för en utvecklingsfrämjande politik i riktning mot marknadsekonomi och demokrati och som leder till en ansvarsfull social och ekologisk utveckling." (PR)

"Regeringen betonar vikten av att reformprogrammen inte bara skall vara ekonomiskt motiverade utan också vara politiskt, socialt och miljömässigt hållbara." "Regeringen anser att det finns anledning att närmare följa reformprogrammen samt att fördjupa analysen av deras samlade effekt på fattigdom och utveckling både på kort och lång sikt." (PR)

Uppdrag: "Sida skall senast den 1 januari 1996 redovisa de förändringar i riktning mot stöd till hållbar utveckling som uppföljningen av arbetsgruppsrapporten om svenskt bistånd efter UNCED medför. Sida skall i detta sammanhang även redovisa hur de ovan nämnda miljökonventionerna följs upp i myndighetens verksamhet." (RS)

Uppdrag: "Sida skall senast den 31 december 1996 återrapportera om verksamheten i ljuset av FN:s förestående extra generalförsamling för uppföljning av UNCED, vilken äger rum 1997, i enlighet med de anvisningar som regeringen senare meddelar." (RS)

Uppdrag: "För anslagspost 7" (Bistånd genom folkrörelser och enskilda organisationer) "skall redovisning ske avseende medlens fördelning på organisation, sektor och land samt av organisationens egeninsatser. Återrapporteringen avseende anslagspost 7 skall särskilt uppmärksamma de miljömässiga effekterna." (RS)

2. Multilateral bistandsverksamhet

"Inom ramen för det svenska stödet till övriga multilaterala insatser skall sida;

- Utöver att verka för att miljöhänsyn integreras i allt multilateralt bistånd, följa upp UNCED och de till Agenda 21 relaterade konventionerna genom vissa multilaterala insatser i enlighet med de riktlinjer som anges för samarbete med u-länder." (RS)

"Sida disponerar högst 42 000 000 kr för vissa multilaterala insatser särskilt relaterade till uppföljningen av UNCED och de till Agenda 21 relaterade konventionerna.

"Sida disponerar vidare högst 15 000 000 kr för bidrag till den multilaterala fonden i Montrealprotokollet i enlighet med de riktlinjer som skall utarbetas av Sida i samråd med Naturvårdsverket." (RU)

"..... får Utrikesdepartementet använda högst 2 000 000 kr för viss personalförstärkning, finansiering av möten, seminarier mm. samt för teknisk utrustning i samband med de svenska förberedelserna för FN:s specialsession 1997 för uppföljning av UNCED. Sida får under delposten för samma ändamål disponera högst 500 000 kr." (RU)

Uppdrag: "Sida skall i samråd med Naturvårdsverket utarbeta riktlinjer för bidrag till den multilaterala fonden i Montrealprotokollet." (RS)

Uppdrag: "Om nordisk överenskommelse nås under budgetåret 1995/96 om att upprätta en gemensam nordisk miljöfacilitet, skall beredskap finnas att ur Sidas anslagspost för miljöinvesteringar finansiera den svenska kostnaden." (RS)

3. Biståndssamarbete med Central- och Östeuropa.

"Regeringen anser att miljöinsatser är av central betydelse i stödet till Central- och Östeuropa." (PÖ)

"I enlighet med de övergripande målen för samarbete med Central- och Östeuropa skall Sida bidra till att främja säkerhetsgemenskap, fördjupa demokratins kultur samt stödja en socialt hållbar ekonomisk omvandling och miljömässigt hållbar utveckling"

"Målet för miljöinsatser i Central- och Östeuropa skall vara att stödja miljösamarbete och åtgärder för att bevara och förbättra miljön, särskilt i och kring Östersjön." (RS)

"Stödet skall inriktas på områden och sektorer som har en strategisk betydelse för uppfyllandet av de övergripande målen för samarbete med Central- och Östeuropa."

"Miljökonsekvenser, sociala effekter och jämställdhetsaspekter av förslag till insatser skall beaktas." (RS)

"I de central- och östeuropeiska länderna finns betydande områden med höga naturvårdsvärden även i ett europeiskt perspektiv. Det är angeläget att åtgärder i ökad utsträckning avser bevarande av den biologiska mångfalden. Härvid avses förutom bevarandet av värdefull natur och hotade växter och djur även ett hållbart nyttjande av naturresurserna inom de areella näringarna och en ekologiskt anpassad markanvändning i övrigt." (PÖ)

"En viktig förutsättning för att effektiva miljöåtgärder och miljöinvesteringar skall kunna genomföras i Central- och Östeuropa är att länderna förfogar över en förvaltnings- och

institutionsuppbyggnad med en sådan struktur och kompetens att den kan svara för en långsiktig miljöstrategi." (PÖ)

"När det gäller insatsområden anser regeringen att stöd till avloppsreningsanläggningar även fortsättningsvis skall ges prioritet i samarbetet." (PÖ)

"Åtgärder som leder till energibesparing och övergång till inhemska bränslen har hög prioritet. Det finns också behov av insatser som ökar effektivitet och driftsäkerhet i elkraftsystemen." (PÖ)

"Regeringen kommer att fortlöpande följa programmen på energiområdet i syfte att säkerställa att de bedrivs effektivt och att samordning sker mellan de övergripande målen för miljö- och energistödet. Den nya myndigheten kommer att ges i uppdrag att tillsammans med NUTEK utarbeta ett förslag till hur energi- och miljöåtgärder i samarbetet med Central- och Östeuropa bör samordnas." (PÖ)

Uppdrag: Avseende samarbetet med Central- och Östeuropa:
"Möjligheterna att bygga upp lokala, demokratiskt förankrade rörelser inom jordbruk, Kooperation, miljö, fackligt arbete samt partiinriktat demokratistöd skall belysas." (RS)

Uppdrag: "Vad avser investeringsinsatser på miljöområdet, skall Sida senast den 1 januari 1996 ta fram ett program på 120 miljoner kronor att underställas regeringen. Programmet skall ha som huvudsaklig utgångspunkt åtgärdsprogrammet för Östersjön där avloppsrening utgör en viktig komponent. Vid utarbetandet av programmet skall samråd ske med Statens Naturvårdsverk." (RS)

Uppdrag: "Till Statens naturvårdsverk skall utbetalas 13 500 000 kr för dess program för bilateralt samarbete avseende kunskapsuppbyggnad och förvaltningsstöd med miljömyndigheterna i länderna i Central- och Östeuropa." (RS)

Sida

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT UTVECKLINGSSAMARBETE
105 25 Stockholm, Sweden
Tel: 08-698 50 00 Fax: 08-20 88 64

ISBN 91-586-0140-6